

18. Сиволап Л.А. Аналіз методичних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства / Л.А. Сиволап // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 18. – № 2. – С. 234–238.
19. Ілляшенко О.В. Механізми системи економічної безпеки підприємства : [монографія] / О.В. Ілляшенко. – Харків : Мачулін, 2016. – 504 с.
20. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень / Г.В. Козаченко, Т.М. Адаменко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2015. – № 1(69). – С. 90–95.
21. Погорелов Ю.С. Проблемы формирования методологического базиса науки об экономической безопасности предприятия / Ю.С. Погорелов, Т.М. Адаменко // Новая экономика. – 2015. – № 2(66). – С. 173–181.

Вахлакова В. В.

Донбасский государственный технический университет

АНАЛИЗ ОБОСНОВАННОСТИ МЕТОДИК ОЦЕНИВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

В статье представлены результаты анализа существующих подходов к оцениванию экономической безопасности предприятия и методик, в которых реализованы концепты этих подходов: ориентация большинства методик на получение условных количественных оценок, преимущественно эмпирический характер методик, их слабая обоснованность. Показано, что обоснованность методик оценивания экономической безопасности предприятия обеспечивает сочетание при выборе концептов существующих подходов к оцениванию выбранного статуса понятия «экономическая безопасность предприятия» и императивных понятий подходов к исследованию экономической безопасности предприятия. Предложено сочетать подход к оцениванию со статусом понятия «экономическая безопасность предприятия» с подходом к исследованию экономической безопасности предприятия с помощью соответствующих матриц.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность, оценивание, подход, концепт, методика, обоснованность.

Vahlakova V. V.

Donbass State Technical University

ANALYSIS OF VALIDITY OF METHODS OF EVALUATION OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY

Summary

There are results of analysis of existing approaches to evaluate enterprise economic security and methods based on such approaches considered in the article. There are features of methods to evaluate enterprise economic security analyzed in the article: orientation of majority of methods to calculate conditional quantitative evaluations, mainly empirical character of methods, and their weak validity. It is shown that validity of methods of enterprise economic security evaluation provides combining in choosing concepts of existing approaches to evaluate chosen status on notion “enterprise economic security” and imperative notions of approaches to research enterprise economic security. There is idea suggested in the article to combine approach to evaluation with status of notion “enterprise economic security” and approach to research enterprise economic security using made matrixes.

Keywords: enterprise, economic security, evaluation, approach, concept, method, validity.

УДК 330

Вострякова В. Ю.

Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТТЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ У КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Інноваційна діяльність у сучасних умовах господарювання є невід’ємною частиною конкурентного ринку, виступає основним стимулом для інновацій і обов’язково передбачає системний взаємозв’язок між інноваціями, підприємництвом та конкуренцією, забезпечуючи виникнення додаткових доходів. Системний аналіз інноваційних процесів відбувається на основі лінійної та нелінійної інноваційних моделей, які описують різні підходи до природи зв’язків між виникненням інновацій, фундаментальними та прикладними дослідженнями, процесами дифузії та комерціалізації інновацій. Усвідомлення сутності та особливостей інноваційних процесів на підприємствах є основою формування ефективних бізнес-моделей для різних етапів їх життєвого циклу. Серед досягнень сучасної теорії інновацій заслуговують на увагу модель інноваційної спіралі, конструкція якої розроблена компанією Ernst and Young, та модель ланцюга інноваційної цінності дослідників Гарвардської школи бізнесу.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, конкурентоспроможність підприємства.

Постановка проблеми. Необхідність інноваційного розвитку України є особливо очевидною на тлі ключових викликів, які постали сьогодні перед

національною економікою. Скорочення доступних трудових ресурсів, низькі показники продуктивності праці та енергоефективності, сировинна

залежність економіки означають, що стимулювання інноваційної активності є ключовими завданнями для суспільства. Інформаційна революція змінила середовище функціонування бізнес-структур, створивши принципово нові умови для активізації їх інноваційного розвитку. На даному етапі розвитку економіки здатність створювати і впроваджувати інновації стає передумовою довгострокового успіху бізнесу за рахунок забезпечення на цій основі конкурентних переваг. У сучасній економічній літературі інноваціям відводиться ключова роль серед факторів, які стимулюють економічне зростання: їх позитивний вплив підтверджено як на теоретичному, так і на емпіричному рівні.

Сучасні умови функціонування та розвитку вітчизняних підприємств характеризуються високим рівнем нестабільності, жорсткими умовами конкурентної боротьби та зростаючими викликами до забезпечення їх динамічності, життєздатності та протиентропійності, що вимагає використання нових підходів до організації та ведення підприємницької діяльності. Крім того, ефективне управління підприємствами, які за умов сучасної відкритої інформаційної та глобальної економіки перетворилися на складні економічні системи, актуалізує впровадження здобутків новітніх теорій, концепцій, методів та інструментів у практику інноваційного менеджменту.

У зв'язку із цим актуальним є дослідження й узагальнення теоретичних підходів до розвитку підприємств на засадах активізації інноваційного підприємництва, забезпечення вищої ефективності та результативності інноваційних процесів за умов їх нелінійного перебігу та застосування принципів відкритих інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питанням розроблення інноваційної політики підприємства, визначенню економічної сутності управління інноваціями присвячено роботи таких учених-економістів, як К. Фрімен, П. Друкер, Дж. Тіс, К. Кристенсен, Г. Мінцберг, Дж.Б. Куїнн, С. Гошал, Б.З. Мільнер, Н.П. Гончарова, С.М. Ілляшенко, І.А. Павленко, І.Л. Петрова, Н.І. Чухрай, І.В. Федуллова та ін. Етапи організації інноваційної діяльності підприємства розглядаються в роботах С. Гошала, Дж.Б. Куїнна, Г. Мінцберга тощо.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичного підґрунтя перебігу інноваційних процесів на підприємствах з урахуванням домінуючих тенденцій еволюції загальної теорії інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія інновацій у сучасному розумінні слова виникла на початку ХХ ст., коли французький соціолог Г. Тард, а потім австрійський економіст Й. Шумпетер висунули гіпотези щодо розгляду науково-технічних винаходів як головної рушійної сили суспільного прогресу [1]. Протягом подальших ста років інноваційна теорія пройшла складний шлях – від опису підприємця, підприємства і держави як окремих елементів інноваційного процесу до їх розуміння як взаємопов'язаних ланок складної системи, робота якої забезпечується певним набором інституційних чинників.

У сучасну економічну науку термін «інновація» вперше ввів Й. Шумпетер у 1912 р. у роботі «Теорія економічного розвитку» [2, с. 7]. Під інновацією він розумів нововведення, яке застосовується у сфері технології виробництва чи управління деякою господарською одиницею. За запропонованою ним класифікацією інноваціями є: пропозиція нового продукту або якісних змін у наявному продукті; нова (для певної індустрії) організація про-

цесу; відкриття нового ринку; розроблення нових джерел сировини або інших вихідних матеріалів; зміни в організації індустрії.

Один із найвидатніших теоретиків менеджменту ХХ ст. П. Друкер визначав, що інновація – це прояв підприємницького духу, будь то наявна комерційна організація, комунальні послуги або задум, народжений удома на кухні. Для підприємця це спосіб створення нових джерел прибутку або розширення потенціалу наявних. П. Друкер перераховує джерела інновацій [3, с. 13]: несподівані повороти подій; невідповідності; потреби процесу; зміни в галузі або на ринку; демографічні зрушення; зміни у сприйнятті; нові знання. Потрібно відзначити, що лише одне з цих джерел – нові знання – може бути безпосередньо пов'язане з НДДКР. Для використання більшості інших джерел інновацій сам Друкер рекомендує «покинути свій кабінет, озирнутися навколо і прислухатися» [3, с. 11].

Розуміння природи інноваційних процесів вимагає усвідомлення того, що можна вважати інновацією. Попри наявність численних визначень цього поняття, наведених у численних дослідженнях, зміст цього поняття сьогодні є цілком однозначним, його сутнісні риси достатньо визначено, тому, як правило, наявні дефініції відрізняються один від одного лише різною мірою деталізації окремих рис.

Сучасна методологія системного опису інновацій в умовах ринкової економіки базується на міжнародних стандартах, які були розроблені Організацією економічного співробітництва і розвитку. Група експертів розробила документ «Керівництво Фарскаті» – «Запропонована стандартна практика для обстеження досліджень і експериментальних розробок», положення якого періодично уточнюються. Методика збирання даних саме про технологічні інновації базується на рекомендаціях, прийнятих в Осло в 1992 р. (перша редакція), і називається «Керівництво Осло». Відповідно до цих міжнародних стандартів (третя редакція – 2005 р.), інновація визначається як «кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав утілення у вигляді нових або вдосконалених продуктів або послуг, упроваджених на ринках; нових або вдосконалених технологічних процесів; нових способів виробництва і його організації, використаних на практиці; нових ринків і просування продукту» [4, с. 8].

Всесвітньо відома консультативна компанія McKinsey дає таке визначення: інновація – це будь-яке нове застосування знань, у результаті якого створюється стійка додана вартість. Тобто нові процеси, продукти або технології, завдяки яким підвищилася продуктивність праці, з'явився новий ринковий сегмент або доступ до додаткових ресурсів – усе це й є інновації [5].

Наукові відкриття, які не переведені в практичну площину, самі по собі не створюють стійкої доданої вартості для економіки. Це означає, що державі, де є вчені, але немає підприємців, спроможних побачити перспективи застосування наукового відкриття і вивести винахід на ринок, важко отримати стійку вигоду від лідерства в науці. Водночас якщо країна успішно впроваджує та комерціалізує імпортовані технологічні рішення, то її економіка стає більш інноваційною. Своєю чергою, розвиток внутрішнього попиту на інновації стимулює прикладні та фундаментальні дослідження [5].

За Законом України «Про інноваційну діяльність» [6] інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного,

комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

За стандартами «Керівництва Осло» виокремлюють чотири типи інновацій [4], які охоплюють діапазон змін, властивий діяльності підприємства:

– продуктові – впровадження нових або вдосконалених продуктів у розрізі їх якостей або способів використання;

– процесні – освоєння нового або значно вдосконаленого способу виробництва або доставки продукту;

– організаційні – впровадження нового організаційного методу в діловій практиці фірми, в організації робочих місць або зовнішніх зв'язках;

– маркетингові – впровадження нового методу маркетингу, включаючи значні зміни в дизайні чи упаковці продукту, його складуванні, просуванні на ринок або у визначенні ціни продажу.

З часу прийняття міжнародних стандартів проблеми класифікації інновацій ученими приділялася значна увага, і це питання набуло подальшого розвитку у працях зарубіжних та вітчизняних учених. У науковій літературі існує значна кількість підходів до визначення класифікаційних ознак і на їх основі типів інновацій. Класифікація інновацій дає можливість конкретизувати напрями інноваційного процесу, комплексно оцінити його результативність, сформулювати економічні механізми й організаційні форми управління інноваційною діяльністю, визначити засоби реалізації інновацій на ринку, здійснювати прив'язку до типу інноваційного процесу, певної інноваційної стратегії. Різноманітність інновацій визначається різноманітністю інноваційних об'єктів. Так само, як і стосовно інновацій, існує велика кількість визначень сутності інноваційної діяльності та інноваційного процесу.

У «Керівництві Осло» під інноваційною діяльністю розуміють будь-які наукові, технологічні, організаційні, фінансові і комерційні дії, які реально призводять до здійснення інновацій або задумані для цього [4, с. 56]. Інноваційно активною вважається компанія, яка відповідає таким умовам: «Фірма може займатися багатьма видами діяльності, що не відносяться до досліджень і розробок, але беруть участь у створенні інновацій. Ця активність може підвищувати здатність фірми створювати інновації або її здатність успішно освоювати інновації, розроблені іншими фірмами або організаціями» [4]. Законодавством України [6] інноваційна діяльність визначається як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Інноваційна діяльність має низку специфічних ознак: їй притаманні висока ризикованість, непередбачуваність і невизначеність результатів, відстроченість ефекту і поряд із цим – потенційна можливість отримання високих прибутків. Результативність інноваційної діяльності визначається ступенем ефективності нововведень порівняно з витратами підприємця на їх здійснення та реалізацію.

Основним стимулом до інновацій виступає конкурентна боротьба. Інновації стають способом отримання конкурентних переваг, що зміцнюють становище фірми в галузі і дають можливість отримання кращих фінансових результатів [7, с. 111]. Сенс упроваджувати інновації з'являється лише тоді, коли нові методи ведення господарської діяльності або нові технології, по-перше, залишаються деякий час недоступними іншим виробникам, а по-друге,

створюють можливість зробити товар або дешевше, або кращої якості. Інакше кажучи, інновації мають сенс в умовах, коли вони сприяють формуванню конкурентоспроможності як фірми у цілому, так і виробленого товару зокрема.

Таким чином, можна стверджувати, що інновації сприяють появі здатності у певного суб'єкта господарських відносин вести і вигравати конкурентну боротьбу, отримуючи в результаті цього додаткові прибутки (ренту). Тому інновації слід розглядати виключно як невід'ємну частину конкурентного ринку, який обов'язково передбачає наявність системного взаємозв'язку між інноваціями, підприємництвом і конкуренцією [8]. Визначальним типом конкуренції стало суперництво на основі інновацій, що означає різке посилення конкуренції, аж до «гіперконкуренції» (термін Р. д'Авеня), і перетворення здатності управляти постійними змінами (і навіть «випереджувати час») на ключовий фактор успішних стратегій підприємств. У сучасному світі стійких успіхів у бізнесі домагаються компанії, які роблять ставку на перманентні інновації і прагнуть діяти не по правилах [8].

У 2001 р. П. Друкер виступив на конференції з доповіддю «Дисципліна інновації», що ознаменувало остаточну інституціоналізацію його концепції «підприємницького суспільства», яку вперше було викладено в його роботі «Бізнес та інновації» [3]. В основі теорії П. Друкера лежить модифікована ним концепція інформаційного суспільства Д. Белла. Базовою характеристикою такого виду суспільства є постійні зміни, які породжуються «творчою деструкцією» ринку підприємцями. Причому на відміну від І.А. Шумпетера, який сформулював ідею про творчу деструкцію підприємців у сфері економіки, П. Друкер уважає, що зміни, які породжуються ними, зачіпають не лише сферу господарських відносин, а й усе суспільство у цілому. Вижити в епоху інформаційного суспільства зможуть лише ті підприємці, які виявляться здатними вловлювати тенденції змін і оперативно адаптуватися до них. Стати лідерами зможуть тільки ті, хто буде генерувати зміни в бізнесі. Механізмом реалізації цієї інноваційної стратегії підприємництва стане, на думку П. Друкера, внутрішньофірмове підприємництво (антрепренерство).

Дослідження інноваційних процесів тривалий час велось у так званій лінійній моделі інновацій, яка переважно має справу з формальними або явно заданими знаннями, отриманими в процесі фундаментальних досліджень. У цій моделі фундаментальні дослідження розташовані на початку причинно-наслідкового ланцюжка, який закінчується зростанням продуктивності. Фундаментальні дослідження створюють теорії і відкриття, які уточнюються в прикладних дослідженнях, потім тестуються в процесі розроблення і після цього продаються на ринку як промислові інновації та вводяться в експлуатацію. Кожний рівень лінійної моделі створює результат, який передається як вхідна інформація для наступного рівня. Потік знань є односпрямованим, що означає, що більш пізні стадії не пропонують вхідні дані для більш ранніх стадій. Модель передбачає, що межі, в яких проводяться фундаментальні дослідження, суттєво впливають на можливості технологічних інновацій. Відповідно до цієї моделі, розроблена фундаментальна ідея втілюється в прикладних дослідженнях, які служать основою для інновацій і подальшої комерціалізації. Таким чином, виникає уявлення про те, що чим більше фундаментальних досліджень, тим більше прикладних, тим більше інновацій і тим більше впроваджується передових технологій [9]. У рамках даної гіпотези інноваційний

Рис. 1. Лінійна модель інноваційного процесу

Джерело: складено автором на основі [9]

процес розглядається як послідовне перетворення ідеї в комерційний продукт через етапи фундаментальних, прикладних досліджень, дослідно-конструкторських і технологічних розробок, маркетингу, виробництва і, нарешті, збуту (рис. 1).

В основі цієї лінійної моделі знаходиться гіпотеза «технологічного поштовху» (від науки до ринку), основними положеннями якої є: по-перше, розвиток наукової думки відбувається відносно незалежно від практики (ринку) і виражається в об'єктивно зумовленню зміною наукових парадигм; по-друге, зворотний зв'язок між економічним середовищем (потребами ринку) і науково-технічним розвитком не є суттєвим.

Проте в економіках промислово розвинених країн ця спрощена модель перетворилася на «непрацюючу» в останні 40–50 років. Пов'язано це з тим, що ідеї, які лежать в основі інновацій, поширюються в суспільстві через велику кількість різних каналів. Суперечливість лінійної моделі полягає також ще й у тому, що вона не враховує вплив ринку на розвиток подій, пов'язаних із дослідженнями і розробками, та й просто не в змозі відобразити всю складність взаємовідносин між наукою і виробництвом. Окрім того, у рамках такої моделі поза увагою знаходяться споживач і його побажання, оскільки далеко не завжди інновація відбувається в результаті фундаментальних досліджень і наукових відкриттів, набагато частіше поштовхом до інновацій є потреби ринку. За даними експертів, джерела інновацій такі: 60% виходять від ринку, тобто визначаються замовником; 25% – від технології; 15% – з невизначених джерел, наприклад внутріфірмові або від винахідників.

Це зумовлює значущість другої гіпотези, що пояснює причини інноваційного процесу, а саме ідеї «тиску ринкового попиту» (від потреб ринку – до науки). Ця гіпотеза пов'язує зростання інноваційного потенціалу економіки до вимог ринку. Пріоритетом у цьому разі служить наявність певних ринкових потреб, пов'язаних із тенденціями економічного розвитку національної та світової економіки: інновації активно залучаються у виробництво лише тоді, коли зростання попиту вимагає різкого збільшення обсягу виробництва, тобто першопричиною для здійснення інноваційної діяльності, згідно з другою гіпотезою, є економічні умови, передусім ринкові фактори. При цьому економічний ефект найчастіше отримує той економічний суб'єкт, який не обов'язково створив нововведення, але застосував його або володіє правом власності на нього. Таким чином, в умовах ринкової економіки не тільки інновація як ринковий продукт, а й сама наука, що породжує інновації, сильно залежна від ринку.

Нині все більш очевидно, що лінійна модель інновацій, що припускає причинний зв'язок між науковими знаннями та інноваціями, являє собою швидше виняток, аніж правило, більш релевантний до високотехнологічних галузей. У науковій літературі було висловлено кілька критичних зауважень, що стосуються ключових припущень лінійної моделі [9].

По-перше, інновації не є винятковими подіями, які трапляються лише за дуже специфічних обставин. Навпаки, вони повинні розумітися як

природний спосіб придбання конкурентних переваг у ринковій економіці. Інновації є до такої міри повсюдним явищем, що можуть мати місце в будь-який час у всіх галузях економіки.

По-друге, інновації не можуть бути зведені до створення нових наукових знань. Навпаки, вони представляють різносторонній (багатогалузевий) процес, що включає виробництво, придбання та розповсюдження нових знань, експериментування з новими комбінаціями знань, розроблення і проектування нового продукту і технологічного процесу, копіювання та адаптацію наявних інновацій, брендинг і рекламу.

По-третє, нові наукові знання не будуть автоматично призводити до посилення інноваційної діяльності. З іншого боку, для інновацій не завжди необхідна поява нових наукових знань. Інновації також можуть бути ініційовані іншими причинами, що включають процеси навчання на виробництві (навчання на практичному досвіді), новим ринковим попитом (навчання у взаємодії) або новими можливостями застосування наявних знань в інших контекстах (умов) (трансфер знань).

По-четверте, інновації часто відбуваються в процесі звичайної економічної діяльності. Оскільки важливі відділи бази знань є неявно вираженими і походять від повсякденного процесу навчання, часто виходить, що інновації не можна відокремити від робочого процесу. Під час виробництва продукції або надання послуг, споживачі розвивають свої технології або організаційні форми експериментальним шляхом.

По-п'яте, інновації є неоднозначним і невизначеним процесом. Копіювання невизначеності шляхом збирання додаткової інформації і знань можна розглядати як невід'ємну характеристику інноваційних процесів, тому інновації не можна розуміти як раціональний процес з ясною послідовністю етапів. Навпаки, ми повинні враховувати складний механізм зворотного зв'язку, інтерактивні зв'язки і процес навчання, що включає науку, технології, навчання, виробництво і споживання. У таких нелінійних процесах окрема інноваційна діяльність може стати як причиною, так і результатом, наслідком і передумовою.

Нелінійні (інтерактивні) моделі передбачають, що, по-перше, нові ідеї виникають і розробляються на всіх стадіях інноваційного процесу, тобто фундаментальні дослідження не розглядаються як єдина стартова причина для інновацій; по-друге, між стадіями інноваційного процесу виникають якісно нові види зв'язків. По-третє, результати досліджень, включаючи комерціалізацію технологій, використовуються в різних формах на всіх стадіях інноваційного процесу. По-четверте, нелінійна модель підвищує роль менеджерів інноваційного процесу і споживачів інноваційних продуктів. Відповідно, правильна побудова інноваційних процесів у компаніях є основою формування ефективних бізнес-моделей.

Еволюцію моделей інноваційного процесу від простих лінійних до більш складних із розвитком теорії інновацій та їх деталізацію представлено на рис. 2, 3.

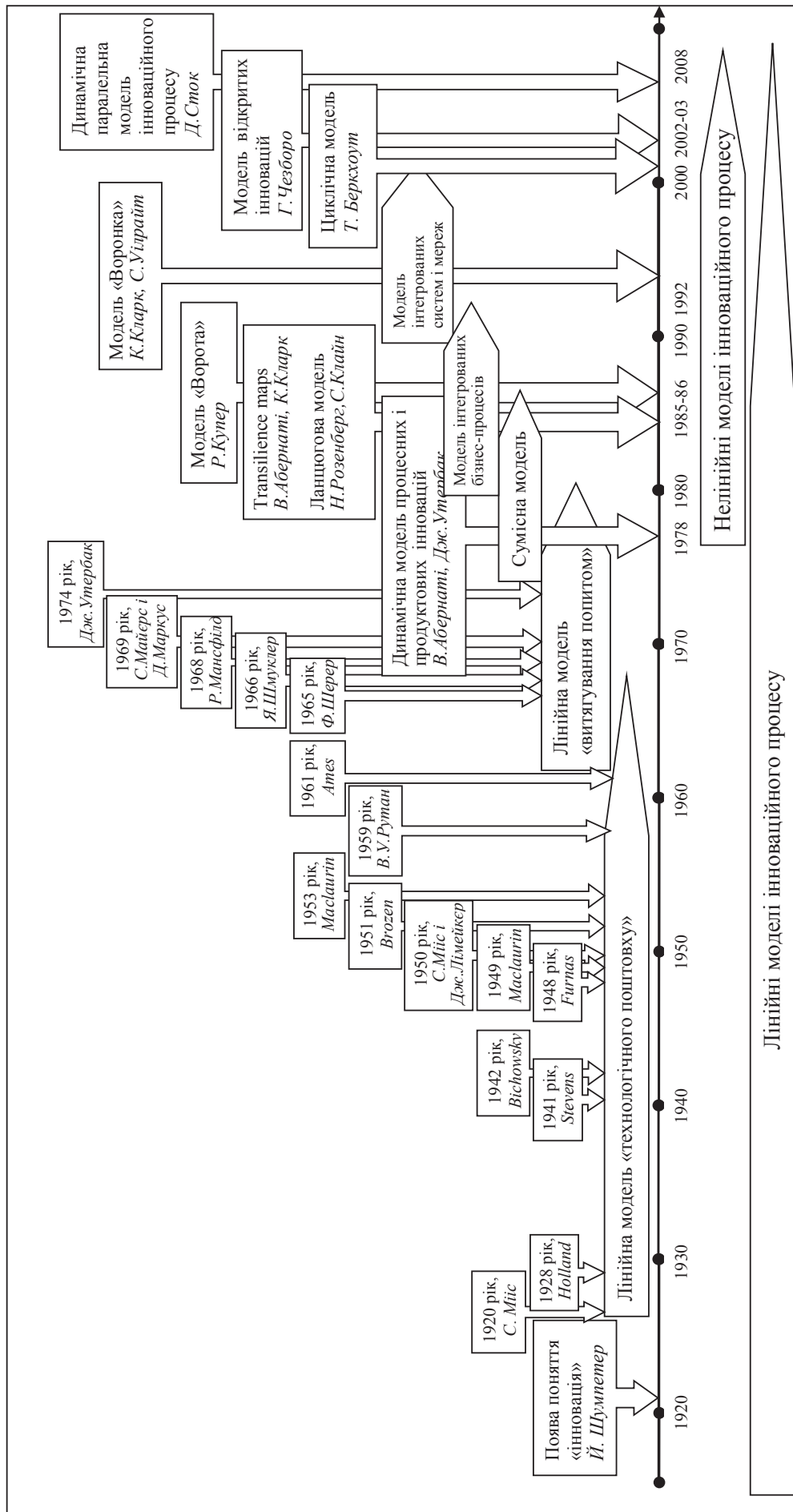

Рис. 2. Розвиток моделей інноваційного процесу

Джерело: складено автором на основі [10–13]

Правильне розуміння інноваційних процесів є основою формування ефективних бізнес-моделей підприємств для різних етапів їх життєвого циклу. Успіх інноваційного процесу залежить, окрім інших факторів, від швидкості завершення інноваційного циклу і гнучкості організації під час використання отриманих результатів. Оскільки джерелом інновації не обов'язково повинні стати теоретичні дослідження, а інноваційний процес спирається на використання раніше отриманих результатів, то його успіх не залежить від того, отримано було ці результати всередині або поза

підприємства-новатора. Подібні висновки багато в чому визначили виникнення моделі відкритих інновацій, запропонованої Г. Чезборо в 2003 р.

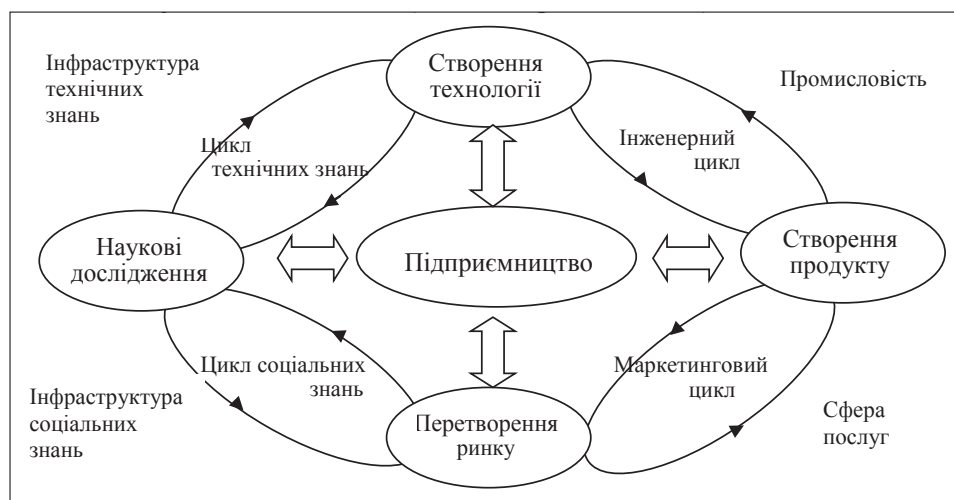
Модель відкритих інновацій виходить із припущення, що для отримання додаткової цінності внутрішні ідеї можна виводити на ринок і через зовнішні канали, тобто не обмежуватися поточними видами бізнесу. Крім того, існує й зворотний процес, коли ідеї спочатку з'являються за межами дослідницьких підрозділів підприємств, а потім надходять і використовуються всередині організації, і, таким чином, її межі стають прозорими (рис. 3).

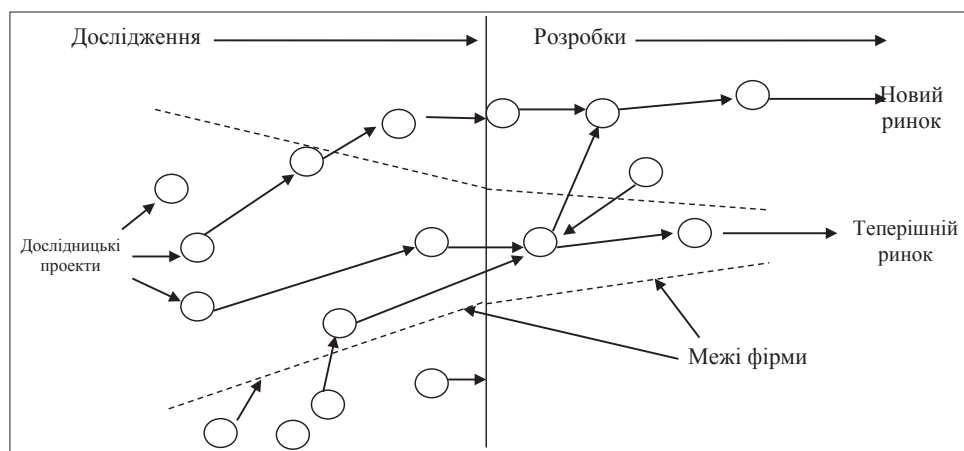
Лінійна модель «технологічного поштовху» (20–50-ті роки XX ст.)

Лінійна модель «витягування попитом» (60–70-ті роки XX ст.)

Циклічна модель Беркхута (2002 р.)

4. Модель відкритих інновацій Г.Чезборо (2003 р)

Рис. 3. Деталізація найбільш поширених моделей інноваційного процесу

Джерело: складено автором на основі [10–13]

Відповідно до моделі відкритих інновацій, підприємства, намагаючись знайти і реалізувати інноваційні можливості, можуть і повинні використовувати як зовнішні, так і внутрішні ідеї на шляху до ринку. Більше того, внутрішні ідеї можуть виводитися на ринок, за межі організації, що підвищує їх цінність.

Межі підприємства не є перешкодою для інноваційних ідей, вони можуть як приходити ззовні, з ринку, так і передаватися на зовнішній ринок, тобто іншим підприємствам. Модель відкритих інновацій відкидає одне з основних положень традиційних закритих моделей інноваційного процесу (як лінійної, так і нелінійних), згідно з якими фірма-новатор повинна захищати результати своєї інноваційної діяльності. Якщо в ранніх аналітичних підходах можливість ефективного захисту результатів інноваційної діяльності розглядалася як один з основних стимулів до створення інновацій, то в сучасній економіці захист прав власності на результати інтелектуальної діяльності стає неможливим унаслідок цілої низки чинників.

До таких факторів, що підвищують імовірність імітації нововведень конкурентами, можна віднести зростання мобільності працівників інтелектуальної праці та рівня освіти в розвинених країнах, підвищення ролі венчурного капіталу, скорочення тривалості життєвого циклу виробленої продукції, посилення конкуренції і зростання доступності інформації з різних джерел. У сучасних умовах господарювання захист результатів інтелектуальної діяльності пов'язаний із вищими трансакційними і фінансовими витратами, ніж раніше, при цьому рівень подібних витрат часто перевищує вигоди від упровадження інновації. У зв'язку із цим підприємствам вигідніше обмінюватися знаннями зі своїми конкурентами, ніж намагатися самостійно їх засекретити, тому сучасні підприємства не тільки здійснюють внутрішні дослідження і розробки, а й використовують знання, створені іншими організаціями.

Нове застосування принципів відкритих інновацій дає змогу сучасним підприємствам удосконалювати не лише створені ними продукти, а й внутрішні бізнес-процеси. Шляхом залучення сукупності зовнішніх джерел знань, а також поєднання власного досвіду з практичними рекомендаціями ззовні підприємства можуть інноваційно трансформувати бізнес-процеси і позиціонувати себе як учасників сучасного глобального співтовариства, де те, кого знають співробітники, настільки ж важливо, як те, що вони знають. У цьому контексті заслуговує на увагу модель інноваційної спіралі, розроблена відомою консультативною компанією Ernst and Young. У моделі (рис. 4) описуються рівні цієї спіралі, на вершині якої знаходяться конкурентні переваги, отримані бізнесом у результаті здійснення інноваційної діяльності [14]. Такими рівнями спіралі є:

– по-перше, інноваційні передумови і стимули, існуючі для певного бізнесу; до них, зокрема, належать лідерське мислення і культура, що мають місце на підприємстві, людський капітал, технології, рівень розвитку інфраструктури, ефективність управлінських процедур, зокрема наявність ризик-менеджменту та систем КРІ (ключових показників результативності), а також можливості залучення інвестицій;

– по-друге, зовнішні учасники, які впливають на інноваційну активність бізнесу: споживачі, інвестори, постачальники, урядові установи, фінансові організації, наукові заклади та інші стейкхолдери;

– по-третє, власне інноваційний процес на підприємстві, який послідовно проходить певні стадії: ділова інтуїція, виникнення та соціалізація ідеї, її розвиток та впровадження;

– по-четверте, сфери інновацій, що існують на підприємстві: нові бізнес-моделі, процеси, продукти і послуги;

– по-п'яте, здобуті в результаті послідовного руху по цій спіралі конкурентні переваги для бізнесу.

Основним науковим і прикладним результатом розроблення такої моделі є подальший розвиток теорії нелінійних інноваційних моделей і, відповідно, поглиблення розуміння того, що сьогодні для інноваційно активних підприємств, інновації не є лінійним процесом, а можуть розглядатися як циклічний процес «злетів і падінь», повторних спроб досягти успіху, періодичних невдач і «топтання на місці» [14]. Використовуючи такий підхід, сучасні підприємства можуть ефективніше реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, оновлювати, за необхідності, власні бізнес-моделі, сфокусовані на досягнення конкурентних переваг, розвинути правильне мислення і культуру, але насамперед правильно здійснювати інноваційну діяльність і впливати на складові інноваційного потенціалу для отримання конкретних бізнес-результатів.

Фактично сучасна інноваційна філософія передбачає, що успішні підприємства мають розглядати інноваційну активність як «стан буття», націлений на забезпечення довгострокової успішності, що є набагато важливішим, аніж поточні фінансові результати. Такі інноваційні підприємства, на думку дослідників компанії Ernst and Young, зосереджуються на створенні конкурентних переваг для досягнення п'яти бізнес-результатів: прибуткового зростання, залученості споживачів у бізнес-процеси, забезпечення стійкості бізнесу, високих показників продуктивності та бізнес-гнучкості. Можна виділити багато чинників, що уможливають виокремлення саме такого переліку бізнес-результатів, отриманих унаслідок інноваційної діяльності, але головними з них є такі.

По-перше, дослідження Ernst and Young показують вищі прибутки від інноваційної діяльності, зокрема в результаті включення інновацій у ціннісні пропозиції підприємств.

По-друге, розуміння потреб клієнтів сьогодні розглядається головним пріоритетом у стратегічних інноваціях. Сучасні соціальні медіа дають змогу бізнесу використовувати це розуміння для досягнення більш глибокого рівня взаємодії зі своїми споживачами, використання зворотного зв'язку від клієнтів та його імплементації у дослідницькі процеси всередині підприємств.

По-третє, сучасні стратегічні партнерства на основі корпоративних інтересів змінюють відносини з постачальниками. Це пов'язано частково зі зростанням крос-культурного співробітництва, тому що компанії співпрацюють із більшим колом партнерів, які, своєю чергою, пропонують більш широкі можливості та поглиблюють взаємовигідні інтереси на засадах взаємозалежності у виконанні своїх ділових зобов'язань.

По-четверте, стандартних показників продуктивності не завжди достатньо, щоб оцінити фінансову успішність інноваційних продуктів або процесів. Для створення необхідної інноваційної культури і мотивації серед працівників на підприємстві важливо розробити та використовувати правильні вимірники (наприклад, індивідуальні показники ефективності), що здатні суттєво підвищити зацікавленість сторін і довіру інвесторів.

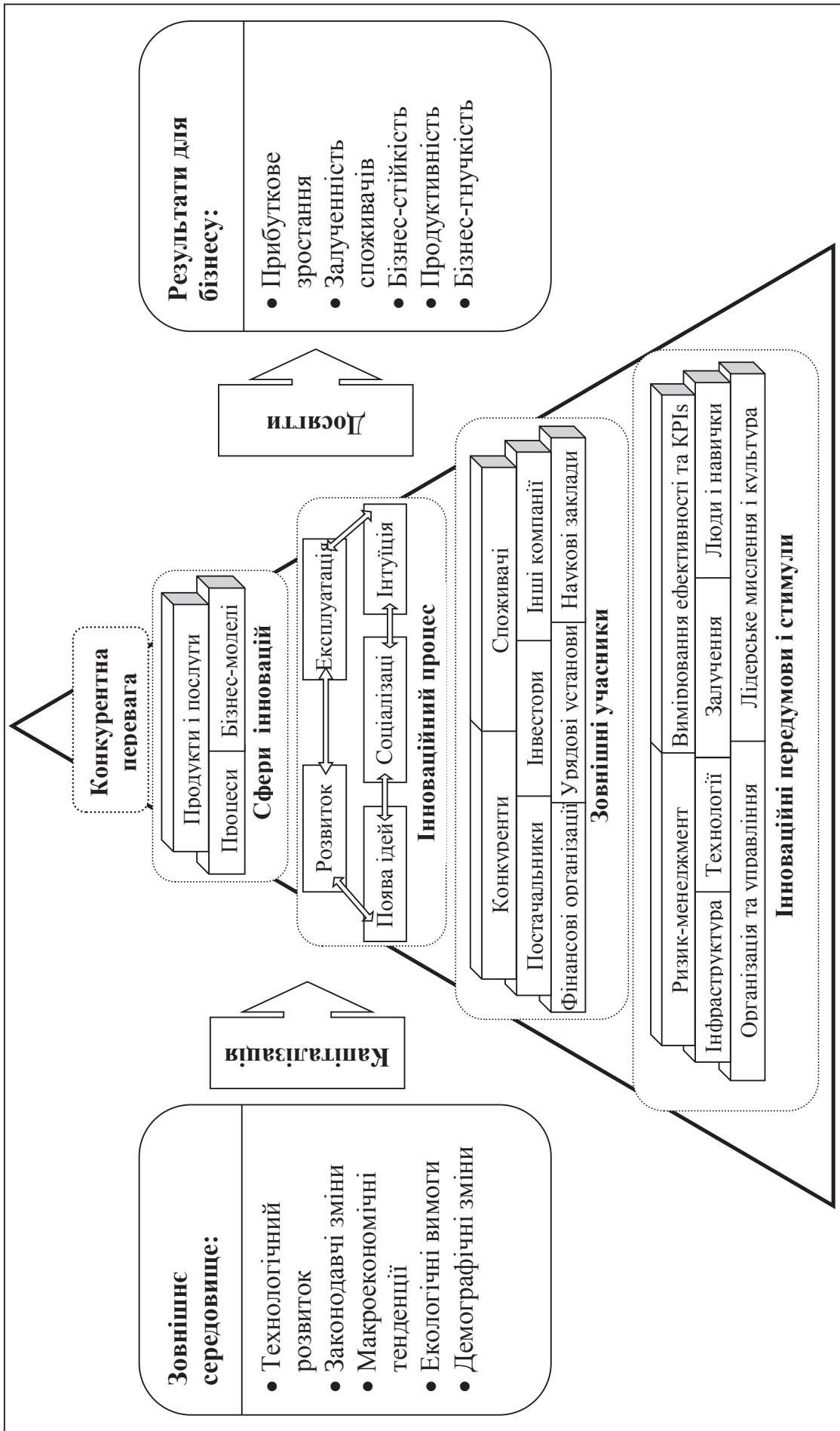

Рис. 4. Модель інноваційної спіралі компанії Ernst and Young

Джерело: адаптовано автором на основі [14]

По-п'яте, у сучасному бізнес-середовищі, де збільшення інноваційного потенціалу і зростання прибутків передусім забезпечується через нематеріальні активи, необхідно створювати нові бізнес-моделі, призначені для підтримки процесів отримання доступу до навичок, талантів та інтелектуальної власності через зовнішні відносини. Це дає змогу організаціям швидше реагувати на мінливі можливості на основі фінансового капіталу, таланту та експлуатаційної гнучкості, вбудованих в їхні бізнес-моделі.

Розуміння нелінійності інноваційних процесів і важливості взаємозв'язків між окремими етапами та суб'єктами інноваційної діяльності призвело до виникнення теорії інноваційних систем. Концепція національних інноваційних систем прийнята Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) як аналітична база для аналізу інноваційного розвитку різних країн і регіонів на підставі прийняття гіпотези про вирішальну роль національних особливостей розвитку в технологічному розвитку країни. При цьому основна увага приділяється особливостям взаємодії різних економічних агентів та інститутів в історичній перспективі. Ефективна взаємодія економічних агентів у національних інноваційних системах знаходить відображення в процесах дифузії технологічних інновацій, тобто в їх розповсюдженні всередині і за межами тієї галузі, в якій вони були створені.

Висновки. З моменту свого виникнення на початку ХХ ст. теорія інновацій пройшла складний шлях – від опису підприємця, фірми і держави

як окремих елементів інноваційного процесу до їх розуміння як взаємопов'язаних ланок складної системи, функціонування якої забезпечується певним набором інституційних чинників. Важливими особливостями сучасної теорії інновацій є її спрямованість на дослідження способів і механізмів отримання стійкої доданої вартості як на мікро-, так і на макрорівні, які враховують релевантний інформаційно-знаннєвий економіці глобалізаційно-підприємницький контекст середовища господарювання.

1. Інноваційна діяльність за сучасних умов господарювання є невід'ємною частиною конкурентного ринку, який виступає основним стимулом для інновацій та обов'язково передбачає наявність системного взаємозв'язку між інноваціями, підприємництвом і конкуренцією, забезпечуючи на цій основі виникнення додаткових прибутків (шумпетеріанської ренти). Системний аналіз інноваційних процесів відбувається у рамках лінійної та нелінійної інноваційних моделей, які описують різні підходи до природи зв'язків між виникненням інновацій, фундаментальними і прикладними дослідженнями та процесами дифузії та комерціалізації інновацій.

2. Усвідомлення сутності та особливостей інноваційних процесів на підприємствах є основою формування ефективних бізнес-моделей для різних етапів їх життєвого циклу. Серед здобутків сучасної теорії інновацій заслуговують на увагу модель інноваційної спіралі, розроблена компанією Ernst and Young та модель ланцюга інноваційної цінності дослідників Гарвардської школи бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Пузанов К. Современные модели распространения инноваций: критический анализ / К. Пузанов // Социология власти. – 2012. – № 6–7(1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socofpower.rane.ru/uploads/6-7%282012%29/8.pdf>.
2. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер. – М. : Директмедиа Паблишинг, 2008. – 401 с.
3. Друкер П. Бизнес и инновации / П. Друкер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2007. – 432 с.
4. Руководство Осло [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mgimo.ru/upload/docs_6/ruk.oslo.pdf.
5. Рот Э. Инновации – путь к повышению эффективности / Э. Рот // Вестник МакКинси. – 2010. – № 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnikmckinsey.ru/strategic-planning/innovacii-put-k-povyshsheniyu-ehffektivnosti>.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» (станом на 05 груд. 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
7. Соколова Е.В. Подходы к формированию государственной инновационной политики / Е.В. Соколова // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2010. – Сер. 8. – Вып. 2. – С. 106–124.
8. Светульников М.Г. Предпринимательство и инновации / М.Г. Светульников, С.Г. Светульков. – Ульяновск : УлГТУ, 2010. – 128 с.
9. От линейной модели инновации к нелинейной [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.innosys.spb.ru/news/?tpl=Print&id=509&folder=100>.
10. Гамидов Г.С. Основы инноватики и инновационной деятельности / Г.С. Гамидов, В.Г. Колосов, Н.О. Османов. – СПб. : Политехника, 2000. – 323 с.
11. Колосов В.Г. Введение в инноватику : [учеб. пособ.] / В.Г. Колосов. – СПб. : СПбГПУ, 2002. – 147 с.
12. Науменко Е.О. К вопросу о моделях управления инновационным процессом на предприятии в современных условиях / Е.О. Науменко // Политический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. – 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ej.kubagro.ru/2006/04/03/>.
13. Чесбро Г. Открытые инновации / Г. Чесбро. – М. : Поколение, 2007. – 336 с.
14. Innovating for growth. A spiral approach to business model innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ey.com/GL/en/Issues/Driving-growth/Growth-through-innovation---The-innovation-spiral>.

Вострякова В. Ю.

Киевский национальный экономический университет имени В. Гетьмана

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ В КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЕ

Резюме

Инновационная деятельность в современных условиях хозяйствования является неотъемлемой частью конкурентного рынка, выступает основным стимулом для инноваций и обязательно предполагает наличие системной взаимосвязи между инновациями, предпринимательством и конкуренцией, обеспечивая на этой основе возникновение дополнительных доходов. Системный анализ инновационных процессов происходит в рамках линейной и нелинейной инновационных моделей, которые описывают различные подходы к природе связей между возникновением инноваций, фундаментальными и прикладными исследованиями и процессами диффузии и коммерциализации инноваций.

Осознание сущности и особенностей инновационных процессов на предприятиях является основой формирования эффективных бизнес-моделей для различных этапов их жизненного цикла. Среди достижений современной теории инноваций заслуживают внимания модель инновационной спирали, разработанная компанией Ernst and Young и модель цепи инновационной ценности исследователей Гарвардской школы бизнеса.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационный процесс, конкурентоспособность предприятия.

Vostriakoa V. Y.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE INNOVATION PROCESS ON ENTERPRISES IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT

Summary

Innovative activity in the current conditions of management is an integral part of the competitive market, it is the main incentive for innovation and necessarily assumes the existence of a systemic relationship between innovation, entrepreneurship and competition, providing on this basis the emergence of additional revenues. System analysis of innovation processes occurs within the framework of linear and nonlinear innovation models that describe various approaches to the nature of the links between the emergence of innovations, fundamental and applied research and the processes of diffusion and commercialization of innovations. Awareness of the essence and features of innovative processes at enterprises is the basis for the formation of effective business models for different stages of their life cycle. Among the achievements of modern innovation theory, the innovative spiral model developed by Ernst and Young and the chain of innovation value of researchers at the Harvard Business School

Keywords: innovation, innovative activity, innovation process, enterprise competitiveness.

УДК 65.012.123

Горик-Чубатюк М. О.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Свінцицька О. М.

Житомирський державний технологічний університет

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У статті розглянуті основні складники моделювання схеми та алгоритму прийняття управлінських рішень. Сучасне різноманіття форм та способів прийняття управлінських рішень потребує підґрунтя з конкретних методів та моделей, які необхідні для систематизації тих чи інших рішень за складниками. Проблематика моделей прийняття управлінських рішень полягає в їх обмеженості за часовими, ресурсними, логічними та інтуїтивними складниками. Отже, під час прийняття управлінських рішень основу становлять не лише наявні ресурсні складники, а й логіка, досвід, можливість передбачення (інтуїція), креативність тощо. У сучасному господарюванні виникає проблема обґрунтування та вибору способу дій, моделювання ситуації та її розвитку, прийняття конкретних управлінських рішень.

Ключові слова: управлінські рішення, модель прийняття рішень, управлінська діяльність, фактори впливу на управлінські рішення, якість управлінських рішень.

Постановка проблеми. Проблема прийняття правильних, своєчасних, а головне – доцільних управлінських рішень завжди посідає головне місце в сучасному управлінні та господарюванні, адже існує на всіх просторах ведення підприємницької діяльності та в будь-яких галузях. Управлінські рішення не завжди мають носити характер максимальної результативності, іноді їх оптимальність, відповідно до заданих параметрів, призводить до значно кращих досягнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню тематики прийняття управлінських рішень присвячено увагу видатних сучасних вітчизняних і закордонних авторів. Сутніння, значення та умови прийняття управлінських рішень дослідили В.А. Абчук, В.І. Василенко, Й.С. Завадський, Ю.Є. Петруня, Ж.А. Говоруха, Б.В. Літовченко, Г.В. Осовська, Л.І. Скібіцька, О.М. Скібіцький та Р.А. Фатхутдінов; проблематика та побудова етапів прийняття управлінських рішень досліджена у працях Г.М. Гнатієнка,

В.Є. Снитюка, С.А. Кравченка, Г.С. Солодової та В.М. Хобти; висвітлено процес прийняття рішень у надбаннях С.О. Гуткевича та В.А. Рудьової; аналіз системи прийняття управлінських рішень за напрямками діяльності представлено А.І. Воронковим, О.В. Калюжною, В.І. Отенком, Л.М. Ємельяненко, С.П. Зборовським, О.П. Приставкою, Б.Ю. Собком, В.В. Конопльовим; аналіз впливу керуючої системи на керовану провели В.Д. Бакуменко, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, В.М. Колпаків, Ю.Є. Петруня, В.Б. Говоруха, Б.В. Літовченко, В.А. Рудьов, С.О. Гуткевич, Е.А. Смирнов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика прийняття доцільних та виважених рішень вимагає ґрунтовності підходів, оптимальності сукупних складників, необхідності обґрунтувань, саме тому визначення методики, складу та вибору способів прийняття доцільного управлінського рішення є одним із важливих складників під час функціонування сучасного підприємництва.